

AZ ÁLLOMÁNYNYILVÁNTARTÁS KÖZPONTOSÍTÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI
A MŰSZAKI TERMELÉSI KÖNYVTÁRI HÁLÓZATBAN

Beszedek Jenő

Hét esztendővel a könyvtárügy szabályozásáról szóló törvényerejű rendelet megjelenése után mindenképpen időszerű számvetést csinálni arról, hogy a rendelet célkitűzéseinek egyike-másikából mi valósult meg a mai napig. A most napirendre tűzött kérdés: "az állománynyilvántartás egységes rendszerének kialakítása a kohó- és gépipari szakkönyvtári hálózatban" nyilvánvalóan nemcsak az említett központ kérdése, hanem a műszaki termelési könyvtári hálózat egészé, ezért véleményünket és tennivalóinkat is a műszaki termelési könyvtári hálózat egésze szemszögéből, minden központ és az alközpontok minden tagkönyvtára irányában viseltetett felelősségünk tudatában kell kialakítanunk.

Mindjárt az elején hangot szeretnénk adni annak a véleményünknek, hogy az állománynyilvántartás egységes rendszerének kialakítása érdekében a műszaki termelési hálózat központja és alközpontjai az elmúlt évek során sokat és nem is eredmények nélkül munkálkodtak. E munkák részletezésére nem ez a megfelelő alkalom, de ennek kihangsúlyozása nélkül a nyilvánosság előtt könnyen az a valóságtól

eltérő kép alakulhat ki, mintha csupán most, a műszaki termelési könyvtári hálózat létezésének hetedik évében kezdenénk az állománynyilvántartás egységes rendszerének kialakításával foglalkozni. Igazabb a kérdést úgy beállítani, hogy meddig jutott el a hálózat ezen a téren, azaz milyen mértékben sikerült a mai napig érvényre juttatni a műszaki termelési könyvtári hálózatban az állománygyarapítás országosan elfogadott formáit és a feldolgozó munka egyéb országos érvényű szabványait. Az állománybavétel /és az állományapasztás/, valamint a címleírás országosan egységes előírásai és szabványai, a katalógusszerkesztés szabályai, továbbá a tartalmi feltárás adott rendszerei ugyanis egyformán irányadók a hálózat minden tagkönyvtára számára és aligha kezelhetők vitaanyagként. A kölcsönzési nyilvántartások bőséges változata is inkább lehetőség a helyi adottságoknak legjobban megfelelő rendszer kiválasztására, mint annak megvitatására, hogyan lehetne azokból egyiket vagy másikat a hálózat, vagy akár valamelyik alközpont egésze számára uniformizálni.

Tudjuk jól: minden alközponton belül akadnak olyan üzemek, intézetek és vállalatok, ahol az állománynyilvántartás "elemi" szabályai, előírásai sem tartatnak be és ez a tény az egységes rendszer kialakítását és gyakorlását akadályozza. Nem vonjuk kétségbe azt sem, hogy ez felelősséget és tennivalókat jelent a hálózati központ /OMKDK/ és az alközpontok számára. A vita gondolatának elvetése az eddig említett kérdésekkel kapcsolatban - mint javaslat - tehát nem a fennálló feladatok megkerülését akarja célozni, hanem megoldásként a pontos helyzetkép felmérését és ebből következő konkrét - adott üzemekre, intézetekre vonatkoztatott - tennivalókat javasol az "elemi" feltételek megteremtése érdekében. Vitát legfeljebb annak érdekében volna szükséges indítani, hogy megismerjük a legérdekeltettek véleményeit: hogyan és milyen utakon-módokon lehetne elérni azt, hogy a vállalatok, üzemek és intézetek - ahol ennek szükségessége fennáll - biztosítsák a könyvtári munka normál feltételeit.

Az állománynyilvántartás egységes rendszerének alapelvei - ismét hangsúlyozzuk - közismertek és szakkörökben elfogadottak. Ezeknek a műszaki termelési könyvtári hálózat számára történő összegezése, a hálózat adottságaihoz simuló, de az alapelveket nem keresztező alkalmazása, a hálózati központ és az alközpontok vezetőinek erre a célra összehívandó munkaértekezletén kialakíthatók. Ez kétségtelenül előbbre vinné és segítené az egyöntetű könyvtári munka kialakulását és ha eddig ezt nem tettük meg, a "jobb későn, mint soha" alapján tegyük meg a közeljövőben.

A KÖZPONTI KATALOGIZÁLÁS LEHETŐSÉGEI A MŰSZAKI TERMELESI KÖNYVTÁRI HÁLÓZATBAN

A könyvtári feldolgozó munkának általában és ezen belül az állománynyilvántartás egységesítésének különösen, legmeghatározóbb összetevője a katalogizálás. /Címleírás - szakozás./ Itt már érde-

mes, sőt szükséges azzal a kérdéssel kiemelkedően foglalkozni, hogy nem lehetne-e ezt a munkafázist a legeredményesebben, központosítás útján, a hálózaton belül az egységesítés szolgálatába állítani. A kérdés felvetése egyébként nem újkeletű. A központosított feldolgozás, helyesebben az előzetes katalogizálás gondolata több mint egy évszázada foglalkoztatja a könyvtárosokat. Attól az időponttól kezdve, hogy Sir Anthony PANIZZI, a British Museum könyvtárának tudós osztályvezetője kidolgozta a világ első címleirési szabályzatát /1841/, sokféle ötlet és javaslat merült fel azzal kapcsolatban, hogyan lehetne kiküszöbölni száz és száz könyvtár azonos művekre vonatkozó azonos munkáját. A mai napig is variált gondolat az, amely az előzetes katalogizálást a kiadók feladatává kívánja tenni. Ez kétségtelenül a legkívánatosabb megoldás lenne, de szinte világméretű együttműködést igényelne, és ehhez az elmúlt több mint száz esztendő nem bizonyult elegendőnek. Az alapötlet ennek ellenére újból és újból foglalkoztatja a könyvtáros társadalmat. A megoldást kereső legújabb lépések egy-egy nemzeti könyvtár vagy kellő pénzügyi és technikai felkészültséggel rendelkező tudományos nagykönyvtár felé vezetnek, ahol a nyomdát már elhagyott művek központi feldolgozását /címleírás, szakozás/, a cédulaanyag elkészítését és igényre történő szétküldését gondolják úgy megszervezni, hogy az a minőségi tényezők mellett költségkímélésében és az idővel való versenyfutásában is racionalisabb legyen, mint az egyedi feldolgozás. Ez a "vonal" annál is inkább eredményekkel kecsegtető és érdemes a részletek kimunkálására, mert a szocialista tervezés és szervezés lehetőségei, könyvtárügyünk hálózati felépítése az országon belüli, sőt a szocialista táboron belüli együttműködési lehetőségeket határtalanul megnöveli.

E kecsegtető perspektívák azonban azt a veszélyt is magukban hordják, hogy a lehetőségek szigorú számbavétele helyett az irracionális talajra tévedünk, számításaink és elgondolásaink nem a hálózat tagkönyvtárainak valóságos állapotához, vagy a műszaki könyvtáraknak a könyvtárak között elfoglalt speciális helyzetéhez igazodnak. Ezzel kapcsolatban elsősorban arra gondolunk, hogy a hazai /magyar/ műszaki szakkönyvek iránti igény kielégítése percnyi késedelmet sem bír el attól a perctől kezdve, hogy a kiadvány a könyvkereskedelemben kapható lesz. A központi katalogizálás minden előnye elvész, ha annak folytán az üzemi műszaki könyvtáros a hozzá forduló igényt csak hetekkel azután tudja kielégíteni, hogy a szóban forgó könyv a könyvkereskedelemben látható, vagy egyéb utakon-módokon már propagandát kapott. Márpedig akárhogyan is szerveznénk meg a központi feldolgozást /a kiadói ut kivételével/, az 1-2 hetes késedelmet jelentene a központi szolgáltatást igénybevevők részére.

Továbbmenően: a cédulák "házhoz szállítása" kétségtelenül előnyöket, munkamegtakarításokat jelentene, de nem menti fel a szakkönyvtárakat a többi, nem kevésbé igényes könyvtári munkák alól. A cédulákat komoly katalógusszerkesztési megfontolások alapján kell igényelni, a cédulaanyagot rendezni, katalógusokká szervezni, utólapokkal stb. kell ellátni. Meggyőződésünk az, hogy azokban a szakkönyvtárakban, ahol a könyvtári munka elemi feltételei hiányoznak, a központi feldolgozás előnyei sem realizálhatók.

Csupán e két indok alapján, azaz:

1. a központi feldolgozásnál elkerülhetetlen késedelmes beszerzés és a kirakatokban hivalkodó kiadvány azonnali kézhezvételének lehetősége;
2. a hálózatban még számottevő azoknak a könyvtáraknak a száma, amelyek az elemi könyvtári feltételek hiányában nem tudnák a központi feldolgozás előnyeit realizálni,

is állíthatjuk, hogy a hazai /magyar/ kiadványok központi katalógizálása a műszaki termelési könyvtári hálózat kurrens feldolgozó munkája számára még abban az esetben is kétséges előnyöket jelentene, ha a folyamatban levő kísérletek minden várt reménynek megfelelően.

A magunk részéről a központi feldolgozás legfontosabb produktumának a hálózat szempontjából azt tekintenénk, ha a központi feldolgozás "melléktermékeként" létrejönne a külföldi könyvek központi katalógusa. A magyar szakkönyvek központi katalógusát feltehetően senki sem hiányolja, hiszen köztudott, hogy ezt az anyagot az OSZK, OMKDK és jórészt a BMEKK is a teljesség igényével gyűjti, tehát elvileg és gyakorlatilag is a hazai szakirodalom az említett könyvtárak állományában /és még sok más helyen/ megtalálható. Inkább szolgálná a szakkönyvtárak igényeinek kielégítését és a külföldi könyvek szélesebbkörű felhasználását az alközpontontként szervezett, illetőleg ezek összegezőjeként az OMKDK-ban vezetett külföldi szakkönyvek központi katalógusa.

A lehetőségek számbavételekor a "külföldi könyvek" meghatározást fel kell bontanunk a szocialista országok és a tőkés országok kategóriáira, mint ahogyan másként történik az egyik forgalombahozatala, mint a másiké. A megkülönböztetés tehát az alábbiakban nem a fontossági szempontokat tükrözi, hanem a lehetőségeket veszi első sorban számba.

A szocialista országok szakkönyveinek központi feldolgozásánál jórészt ugyanazok a nehézségek jelentkeznek - főleg az időkésedelem vonalán - mint a hazai kiadványok esetében. Beszerzésük egyformán lebonyolítható közvetlen, de nem centralizált megrendelések útján és az ÁKV üzlethálózatán keresztül, normál kereskedelmi forgalomban. A rendelések centralizálását /értsd alatta a devizaigényes könyvek rendelésének jelenlegi rendjét/ nem tarthatjuk kívánatosnak erre a kategóriára is kiterjeszteni, a normál kereskedelmi forgalom pedig - az előzőekben említett késedelmi tényező következtében - szinte lehetetlenné teszi a központi feldolgozás gondolatát. Így a szocialista országok műszaki könyveinek központi feldolgozására vonatkozó elképzeléseket egyelőre félre kell tenni.

A tőkés országokból beszerzett szakirodalomnál megkövetelt köttött és ellenőrzött devizagazdálkodás következtében /a hátrányok mellett/ érdekes módon olyan helyzet alakul ki, amely a tőkés országokból bejövő szakkönyvek központi feldolgozásának feltételeit meg-

könnyíti, az országos megszervezést realissá teszi. Az egyetlen csatornán bejövő anyag ugyanis könnyen kézben tartható és a központi feldolgozáshoz szükséges idő sem válik szembetűnővé, még abban az esetben sem, ha a központi feldolgozást alközpontonként szerveznénk meg. Jó példa erre az EDOK külön cikkben ismertetett tevékenysége. Nagyjából ehhez hasonlóan kellene a többi alközpontnak is a tőkés országok szakirodalmát központilag feldolgozni és alközponti címtárat kiépíteni. Ahhoz azonban, hogy az alközpontok állománya országos értékű növekedjen, szükséges az alközponti katalógusoknak központi katalógusokká fejlődése. Ennek feltétele az alközpontok feldolgozó eljárásainak részletező és elmélyült munkával való egységesítése, olyannyira, hogy a különböző alközpontok által produkált címleírásokat és szakozási elgondolásokat magába foglaló katalóguscédulák a központba /OMKDK/ beküldve, alkalmas alappéldányok lehessenek egy színvonalas szak- és betűrendes országos katalógus felépítéséhez. E kérdés gyakorlati továbbvitele érdekében is az a javaslatunk, hogy azoknak az alközpontoknak a vezetői, amelyek erre a feladatra magukat alkalmasnak tartják, üljenek össze munkaértekezletre az OMKDK illetékeseivel és készítsék el a műszaki termelési könyvtári hálózat "háztisztaanyagát" a devizaigényes könyvek központi feldolgozása egységesítésének megvalósítása érdekében. Az EDOK és a KGM mellett bizonyára akad még egy-két olyan alközpont, amely az 1964. év folyamán felkészülhet erre a feladatra, és akkor már a hálózat nagyobb és jelentősebb részével van dolgunk, amely a tőkés országokból bejövő szakkönyvek központi katalógusa révén a műszaki fejlesztést is hathatósan tudja támogatni, az alközpontonként megszervezett központi feldolgozás útján pedig neveli és segíti azokat a tagkönyvtárakat is, amelyek állományukat a tőkés országok szakkönyveivel is gyarapítják.

Összefoglalóan:

Az állománynyilvántartás egységes rendszere jórészt annak következtében fog a mainál erősebb tempóban kialakulni a hálózatban, ha

egyrészt a tagkönyvtárak mind nagyobb részét tesszük alkalmasá a könyvtári feldolgozó munka színvonalas elvégzésére;

másrészt a központosítással nem a könyvtárak helyett akarjuk a legegyszerűbb könyvtári munkákat is elvégezni, hanem azt ott alkalmazzuk, ahol annak előnyei kézzelfoghatóak és közérdekek.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Az előzetes katalógizálás történetének áttekintése. /The historical background./ = The Cataloguing in Source Experiment. A report to the Librarian of Congress by the director of the Processing Department. Washington, 1960. XI-XIX p.

BRUMMEL, L.: Az országos és regionális központi katalógusok fejlődése. /The development of national and regional union catalogues./ =

= Fédération Internationale de Documentation 26. conférence générale. 1-13.p. F. 2433.

STRAKA, Josef: A központi katalogizálás mai problémái. /Ustredni Katalogizace a její současné problémy./ = Knihovnik. 4 roc. 1959. 6.no. 181-184.p. F. 2244.

KAISER, Walter H.: A könyv megjelenésével egyidőben történő katalogizálás. /Synchronized book processing./ = Libr. I. 86.vol. 1961. 4.no. 752-754.p. F. 2469.

KINGERY, Robert E.: Koordinált katalogizálás. /Coordinated cataloging./ = Libr. I. 85.vol. 1960. 11.no. 2016-2019.² p.

.
.
.

A KC ÉS A VELE KAPCSOLATOS PROBLÉMÁK
AZ ÉPÍTŐIPAR TERÜLETÉN

Hárs Ferenc

O. Napjainkban megy végbe a tudomány termelőerővé válásának folyamata. Ez azt jelenti, hogy a tudomány és a technika fejlődésének eredményei - a termelésben alkalmazva - éppen olyan óriási szerephez jutnak, mint a közgazdaságtani értelemben vett tulajdonképpeni termelőerők, vagyis a munkaeszközök és a dolgozók. /1/

A tudomány és a technika eredményeinek termelőerővé válását igen nagy mértékben segíti elő a műszaki tájékoztatás megszervezése. Az SzKP XXII. Kongresszusának 1961. évi Programja szükségesnek tartja, hogy "olyan mintaszerű tudományos-műszaki tájékoztató rendszer jöjjön létre, amelynek alapján minden korszerű és külföldi tapasztalat tanulmányozása és elterjedése lehetővé válik." /2/

O.1 A fenti gondolatmenetből következik, hogy a szakirodalmi tájékoztatás bázisát az eddigieknél jóval nagyobb intenzitással, egyre szélesebb körre kell kiterjeszteni, a műszaki könyvtárak anyagát jobban és teljesebben kell feltárni és gondoskodni kell arról, hogy a fenti kérdéseket a legmegfelelőbb előkészületek segítségével oldhassuk meg.

O.11 A fentiek megvalósítása hazánk műszaki-termelési könyvtárhálózatának feladata. A 103/1958/MM sz. utasítás értelmében az ezzel kapcsolatos teendőket az iparáganként szervezett hálózati alközpontok végzik el - működésük tehát operatív jellegű; az OMKDK, mint a hálózat központja - szükségképpen csak koordináló, irányító és vezetőszeretpet játszhat ezen a téren, a szó szoros értelmében vett operatív tevékenység nélkül. Ezért vitába kell szállnunk azaz a felfogással, amely az OMKDK-nak /maximalista és éppen ezért megvalósíthatatlan/ operatív feladatokat tulajdonít - a normális